

באנו ארצה אנו בה להבנות

גבריאלה וילנץ משבשת וחותרת תחת קדושת המיתוסים הציוניים ותחת חומרי התצוגה השכיחים במוזיאונים ובאתרי מורשת ישראל

שוש גרץ



"נוסטלגיה מודפסת" 2024. החפצים הפונקציונליים ששימשו את החלוצים מוצגים כמוצגים יוקרתיים | צילום: גבריאלה וילנץ

להקריא מכתביה של סנש: או בצורה פתיינית, או לדבר יותר בשפה עכשווית, היינו, להוסיף כל כמה מילים את המילה "כאילו", או לחלופין, להישמע כועסת, עצובה או לדקלם בטון מאשים וכו'. בעבודה "ואלה החלוצים" מוצגים, בין היתר, על גבי מדפי עץ שלושה טקסטים הלקוחים מהספר "זכרון יעקב" מאת אריה סמסונוב מ-1942. באופן מושכל האומנית הותירה את הטקסטים ככתבם וכלשונם, שכן הם כשלעצמם מצליחים להעלות גיחוך ובדל חיוך בקרב הצופים, הן בשל שפתם הארכאית והן מפאת מיון שמות החלוצים לקטגוריות בעלות מדרג ערכי והיררכיה של חשיבות ויוקרה. בכותרות הטקסט הראשון נרשם: "ואלו החלוצים" ומתחתיה תת-הכותרת: "שהעפילו ראשונים על הר ההר". בטקסט השני הכותרות שנכתבו בסדר יורד היו: "בנים שהעפילו עם הוריהם"; "איכרים שנוספו מן ה'ארבייטער שוללע' ואחרים"; "שלא עמדו בשליחותם וחזרו על עקבותם"; "שעזבו מחמת המצוקה הפקידות, המרירות, או משום סיבות אחרות"; "שנפלו בדרך - ללא זכר וללא יד במושבה". בטקסט השלישי נכתב: "שעשו שליחותם לדורות - וזכו לבנות בית במולדת והקימו דור בנים-בונים".

גבריאלה וילנץ, "פארתי שמך", אוצרת: מיכל שכנאי, גלריה במרכז ההנצחה טבעון, עד ה-28 בדצמבר

האמנית הותירה את הטקסטים ככתבם וכלשונם, שכן הם כשלעצמם מצליחים להעלות גיחוך בקרב הצופים, הן בשל שפתם הארכאית והן מפאת מיון שמות החלוצים לקטגוריות בעלות מדרג ערכי והיררכיה של חשיבות ויוקרה

למשמע את קהלה: "אם אפשר רגע של שקט שאני אוכל לשמוע את עצמי... חברה ששש... שקט... זה מפריע, מספיק... אנחנו כבר ממש לקראת הסוף..." בסוף סרט הווידאו מתחוויר לצופה שהטקסט הוא תמלול של סיור מודרך שהוקלט באתר המורשת מכון איילון בגבעת הקיבוצים, רחובות.

החלוצים שעזבו מחמת המצוקה בעבודת הווידאו "להיות חנה" מנסה האומנית להטעין את המיתוס של חנה שנש בגשות ולהופכה לדמות "בשר ודם". השחקניות בווידיאו מתבקשות, בין היתר, "להיכנס לנעליה" ולדמותה של סנש. כל שחקנית מתבקשת

קולקטיבית כפויה ומגבילה, שמחד, התיכה זהויות שונות לזהות מרכזית אחת, במסגרת מדיניות "כור ההיתוך" ומאידך, הדירה זהויות "זרות" ודחקה אותן לשוליים.

שטיח האריה השואג

את החפצים הפונקציונליים ששימשו את החלוצים בחייהם היומיומיים והנפוצים בתצוגות של מוזיאונים לראשית ההתיישבות כדוגמת, פנס נפט, "נושא כלים", פרימוס ועוד, סרקה והרפסה האמנית בגוון צהוב במדפסת תלת-מימד והציבה אותם זה לצד זה על כן מאורך וגבוה, כמוצגים יוקרתיים. בניגוד ליוקרה והייפוי שהעניקה האומנית לחפצים הזולים של החלוצים, את הסיסמה - "בדם ואש" של ארגון "השומר" היא הופכת לשלט גיאון מסחרי. בעבודה נוספת מבצעת האומנית דה-מיתוזה לאחד מסמליו המובהקים של האתוס הציוני, קרי, פסל "האריה השואג". וילנץ "פושטת את עורו" של הפסל העשוי מאבן גיר קשה הניצב על כן גבוה שבחזיתו חקוק ההיגד "טוב למות בעד ארצנו" - ומשטחת אותו לשטיח הדומה בצורתו לשטיחים מפרוות של בעלי חיים ומתרגמת את מראהו לאריה מחמד, חיכני ובולתי מאיים, העשוי מחומר סינתטי והמתאים לחדר ילדים סטנדרטי.

"לא, עין זה דיין"

באחת מתוך שלוש עבודות הווידאו המוצגות בתערוכה המכונה "הקשבה אלי", מוצגת בחזרה המתרגלת את תפקידה כמדריכה במרכז מבקרים והמנסה תוך שינון הטקסט, ותוך שינוי האינטונציות ונימת דיבורה, ליצור עניין ותקשורת עם קהל מבקרים עלום. את הטקסט הכתוב היא מקריאה ומשננת בחדרים שונים בביתה. "אנו מתחילים את הסיפור שלנו ב-1920", מקריאה-משננת המדריכה, "עם הקמת 'ההגנה'. מישוהו זוכר עוד משהו שקורה פה בארץ ב-1920? שירותים למטה... זה לא נקרא אז מלחמה, זה נקרא מאורעות... נכון, יפה מאוד... בעקבות הצהרת בלפור 1920... נכון, טרומפלדור היה גידם אבל הוא איבד את היד שלו כבר בצבא הרוסי... לא, עין זה דיין". ככל שחולף הזמן המדריכה נאלצת

את חומרי הגלם לתערוכתה ליקטה גבריאלה וילנץ, שעד לפני שנה התגוררה בקיבוץ חניתה, מאתרים ומוזיאונים למורשת ישראל וממיתוסים ציוניים, שתכליתם הייתה ועודנה לבצר, לשמר ולשרת את נרטיב-העל הציוני ולהנחילו לדורות הבאים. בתערוכה "פארתי שמך", חותרת וילנץ תחת קדושת המיתוסים.

קוראת תיגר על נרטיב העל הציוני

רולאן בארת טען שהמיתוס הוא תמיד פוליטי ואידיאולוגי ושתכונתו המהותית הינה עשיית דה-פוליטיזציה למשמעויות שהן פוליטיות במהותן - הוא "מטבעון" אותן, הופך אותן לטבעיות ומובנות מאליהן. בתערוכתה וילנץ מאמצת את התפיסה הפוסט-ציונית המפקקת, בין היתר, באמיתות מוחלטות ומערערת וקוראת תיגר על ההיסטוריוגרפיה הציונית ועל נרטיב-העל הציוני. האומנית בתערוכתה עושה שימוש בחלק מהטקטיקות המשותפות למוזיאונים היסטוריים, לכתובת ההיסטוריה החלוצית-ציונית של טרום הקמת המדינה ושל הבניית נרטיב-העל הציוני היינו, ייפוי ואידיאליזציה מחד, השמטה, והעלמה מאידך.

"ההרצלים" - זהות קולקטיבית כפויה

כבר בשם התערוכה "פארתי שמך", הלקוח מתוך שורה משירה של רחל המשוררת, "אל ארצי", וילנץ משבשת ומסלפת את משמעות השיר הנפתח בשורות: "לא שרתי לך ארצי ולא פארתי שמך...". בסדרת תצלומים בשחור-לבן, המכונה "ההרצלים", נראים מצדודיתם, כפלא גופם העליון, בחורים מזוקנים ממגזרים ועדות שונות, בתנוחה המשעתקת את זו של הרצל בתצלומי הידוע בו הוא נשען על מעקה מרפסת המלון בבזל, בעת שנערך בה הקונגרס הציוני החמישי. בנוסף, היא מאגדת יחדיו לתצלום נפרד ו"רב שכבתי" את כל "ההרצלים" הנפרדים. הן בסדרת "ההרצלים" והן בתצלום המאגדם יחדיו, נרמה שהאומנית מבצעת מלאכת תיקון לביקורת שהשמיעו היסטוריונים פוסט-ציוניים כלפי נרטיב-העל הציוני על הבניית זהות